

WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków

Raport z badań

KONCEPCJA I OPRACOWANIE – DR MONIKA SAJKOWSKA
REALIZACJA BADAŃ – GEMIUS POLSKA

FINANSOWANIE – OAK FOUNDATION,
FUNDACJE VELUXA

OAK
FOUNDATION

PROJEKT REALIZOWANY PRZY WSPARCIU KOMISJI EUROPEJSKIEJ – DYREKCJI GENERALNEJ DS. SPRAWIEDLIWOŚCI,
WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA W RAMACH PROGRAMU "PREVENTION OF AND FIGHT AGAINST CRIME".

WSTĘP

Głównymi celami badania, którego wyniki prezentuje ten raport było: 1) poznanie doświadczeń polskiej młodzieży w zakresie różnych form przemocy i wykorzystywania seksualnego oraz 2) poznanie opinii młodzieży na temat możliwości uzyskania pomocy i wsparcia w przypadkach doświadczania przemocy lub wykorzystywania. Poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Czy i jakich form przemocy i wykorzystywania seksualnego doświadczyli badani w ciągu ostatniego roku?
2. Czy i jakich form wykorzystywania seksualnego przez osoby dorosłe doświadczyli badani w dzieciństwie, przed ukończeniem 15. roku życia?
3. Kto był sprawcą przemocy lub wykorzystywania?
4. W jakim wieku doszło do wykorzystywania seksualnego?
5. Jak badani oceniają możliwość uzyskania pomocy w przypadkach doświadczania przemocy lub wykorzystywania seksualnego?

Inspiracją dla konstrukcji narzędzia badawczego użytego w celu gromadzenia informacji na temat doświadczeń wiktyimizacji młodzieży był Kwestionariusz Wiktyimizacji Młodzieży – JVQ (*The Juvenile Victimization Questionnaire*) autorstwa Sherry L. Hamby i Davida Finkelhora (Hamby, Finkelhor 2001). Kwestionariusz ten został zaprojektowany w celu zbierania informacji o jak najszerszym zakresie doświadczeń wiktyimizacyjnych młodych ludzi.

Opracowując kwestionariusz polskich badań odwołano się do JVQ wykorzystując zastosowaną w nim koncepcję wiktyimizacji. Wprowadzono jednak wiele zmian i uzupełnień dążąc do minimalizacji drażliwości narzędzia badawczego oraz dostosowując kwestionariusz do pytań badawczych.

Pytania kwestionariusza zastosowanego w badaniach dotyczyły różnych form wiktyimizacji – wykorzystywania i przemocy zarówno ze strony rówieśników, jak i dorosłych. Aby ułatwić zrozumienie pytania i ułatwić przypominanie sobie przez badanych sytuacji wiktyimizacji, każde z pytań było poprzedzone krótką jedno-, dwuzdaniową historyjką. Każda historyjka opisywała sytuację, które były egzemplifikacjami diagnozowanych form wiktyimizacji. Pytano o doświadczenia badanych w ciągu ostatniego roku. Jedynie w przypadku wykorzystywania seksualnego pytano dodatkowo o doświadczenia przed ukończeniem 15. roku życia przez badanych.

Poniżej przykładowy model formułowania pytań kwestionariusza zastosowano diagnozując 18 wybranych form wiktyimizacji.

D. Łukasz został zaatakowany przez mężczyznę, który groził mu nożem.

II. Czy w ciągu ostatniego roku ktoś Ciebie uderzył lub celowo zaatakował przy użyciu jakiegoś niebezpiecznego przedmiotu (kija, pistoletu, noża)?

1. Nie zdarzyło mi się to
2. Zdarzyło mi się to raz
3. Zdarzyło mi się to kilka razy
4. Zdarzyło mi się to wiele razy

W rezultacie adaptacji kwestionariusza JVQ w prowadzonych badaniach poddano diagnozie następujące formy wiktymizacji:

A: PRZESTĘPSTWA KONWENCJONALNE

A1. Kradzież własności osobistej

Czy w ciągu ostatniego roku zdarzyło Ci się, że ktoś ukradł Ci jakąś rzecz, której nigdy nie odzyskałeś/aś? Chodzi tu np. o przedmioty, takie jak plecak: pieniądze, zegarek, ubranie, rower.

A2. Rozbój

Czy w ciągu ostatniego roku ktoś użył siły, żeby zabrać Ci coś, co miałaś/eś przy sobie albo na sobie?

A3. Wandalizm

Czy w ciągu ostatniego roku ktoś celowo zepsuł albo zniszczył coś, co należało do Ciebie?

A4. Napaść przy użyciu niebezpiecznego przedmiotu

Czy w ciągu ostatniego roku ktoś uderzył Cię lub celowo zaatakował przy użyciu jakiegoś niebezpiecznego przedmiotu (kija, pistoletu, noża)?

B: PRZEMOC DOMOWA

B1. Przemoc fizyczna, której sprawcami byli opiekunowie

Czy w ciągu ostatniego roku ktoś dorosły (członek rodziny, opiekun) uderzył Cię, zbił, szarpał albo używał wobec Ciebie innych rodzajów przemocy fizycznej?

B2. Przemoc psychiczna/emocjonalna

Czy zdarzało się, w ciągu ostatniego roku, że czułeś się naprawdę źle, bo dorośli (członkowie rodziny, opiekunowie) wymyślali Ci, mówili o Tobie złe rzeczy?

C: KRZYWDZENIE PRZEZ RÓWIEŚNIKÓW I RODZENSTWO

C1. Przemoc fizyczna ze strony rówieśnika

Czy w ciągu ostatniego roku zdarzyło się, że uderzył Cię lub pobił ktoś mniej więcej w Twoim wieku?

C2. Napaść zbiorowa

Czy w ciągu ostatniego roku zdarzyło się, że zostałaś/eś pobita/y, zaczepiona/y lub napadnięta/y przez grupę dzieciaków albo młodzieży?

C3. Przemoc podczas randki

Czy w ciągu ostatniego roku Twoja dziewczyna/chłopak albo ktokolwiek, z kim wybrałaś się na randkę, spoliczkował Cię albo uderzył?

C4. Znęcanie się

Czy w ciągu ostatniego roku zdarzyło się, że jakieś osoby/osoba, mniej więcej w Twoim wieku, znęcały się nad Tobą?

D: WYKORZYSTYWANIE SEKSUALNE/OSTATNI ROK

D1. Dotykanie intymnych części ciała

Czy w ciągu ostatniego roku ktoś, wbrew Twojej woli, dotykał intymnych części Twojego ciała i/lub zmuszał Cię do takiego dotyku?

D2. Gwałt: usiłowany lub dokonany

Czy w ciągu ostatniego roku ktoś zmuszał Cię do uprawiania seksu, czyli do stosunku seksualnego w jakiegokolwiek postaci?

D3. Ekshibicjonizm

Czy w ciągu ostatniego roku ktoś zmuszał Cię do oglądania intymnych części jego ciała – przy użyciu siły lub z zaskoczenia?

D4. Słowne molestowanie seksualne

Czy w ciągu ostatniego roku ktoś zranił Twoje uczucia, mówiąc lub pisząc rzeczy związane z seksem, a dotyczące Ciebie albo Twojego ciała?

D5. Werbowanie do celów seksualnych w Internecie

Czy zdarzyło Ci się w ciągu ostatniego roku zawrzeć w Internecie znajomość, w wyniku której próbowano wykorzystać Cię do celów seksualnych?

E: WYKORZYSTYWANIE SEKSUALNE DO 15. ROKU ŻYCIA

E1. Dotykanie intymnych części ciała

Czy Tobie zdarzyło się, że, **zanim skończyłaś/eś 15 lat**, ktoś **dorosły** dotykał intymnych części Twojego ciała i/albo zmuszał Cię do dotykania intymnych części swojego ciała?

E2. Współżycie seksualne

Czy Tobie zdarzyło się, że **zanim skończyłaś/eś 15 lat**, ktoś **dorosły** odbył z Tobą stosunek seksualny?

E3. Wykorzystywanie do produkcji pornografii

Czy Tobie zdarzyło się, że **zanim ukończyłaś/eś 15 lat**, ktoś robił Ci zdjęcia albo nagrywał Cię kamerą wideo, kiedy byłaś/eś naga/i?

F: BYCIE ŚWIADKIEM, WIKTYMIZACJA POŚREDNIA

F1. Świadek przemocy domowej

Czy w ciągu ostatniego roku widziałeś, jak jedno z Twoich rodziców zostało uderzone lub pobite przez drugiego rodzica bądź przez swojego przyjaciela (partnera) lub przyjaciółkę (partnerkę)?

F2. Świadek przemocy rodzica/opiekuna wobec rówieśników/rodzeństwa

Czy w ciągu ostatniego roku byłaś/eś świadkiem tego, że ktoś dorosły (członek rodziny, opiekun) uderzył, zbił, szarpał albo używał innych rodzajów przemocy fizycznej wobec Twojej koleżanki, kolegi lub rodzeństwa?

F3. Świadek rówieśniczej przemocy fizycznej

Czy w ciągu ostatniego roku byłeś świadkiem tego, że ktoś z Twoich znajomych został uderzony lub pobity przez swojego rówieśnika?

F4. Świadek rówieśniczej przemocy psychicznej

Czy w ciągu ostatniego roku byłeś świadkiem tego, że osoby mniej więcej w Twoim wieku znęcały się nad kimś?

F5. Świadek przemocy seksualnej, gwałtu

Czy kiedykolwiek byłeś/eś świadkiem tego, że ktoś był zmuszany do uprawiania seksu, czyli do stosunku seksualnego w jakiegokolwiek postaci?

Porządek pytań kwestionariusza o poszczególne doświadczenia wiktymizacji nie był, co oczywiste, przypadkowy. W pierwszej części kwestionariusza pytano o przestępstwa konwencjonalne, ze względu na relatywnie najmniejszą drażliwość tej grupy pytań. Pytania o doświadczenia wykorzystywania seksualnego kończyły blok pytań o doświadczenia wiktymizacji.

Dane zbierano we wrześniu 2009 roku poprzez losową emisję ankiet do internautów z grupy wiekowej 15–18 lat na stronach korzystających z bezpłatnej wersji systemu stat24 lub bezpłatnego audytu site-centric stat.pl/PBI. Strony objęte tym audytem mają zasięg ponad 70% polskich internautów. Każdy potencjalny badany otrzymuje zaproszenie w postaci pop-under, czyli wyświetlane pod oknem przeglądarki. Osoby, które zdecydowały się wziąć udział w badaniu wypełniały dynamiczną ankietę CAWI (*Computer Assisted Web Interviewing*). Łącznie zebrano 1 000 do końca wypełnionych ankiet. Aby dane były reprezentatywne dla badanej grupy, odpowiedzi analizowano z wykorzystaniem wagi analitycznej, skonstruowanej na podstawie danych o miejscu zamieszkania i płci internautów w Polsce, pochodzących z badania Omnibus PBS (VIII/IX 2008). Przedstawiana w raporcie liczba respondentów (N), będąca podstawą procentowania, dotyczy danych nieważonych.

W badanej próbie 1 000 młodych ludzi w wieku 15–18 lat znalazło się 49% dziewcząt i 51% chłopców .

Najliczniejsza była kategoria badanych w wieku 18 lat (35%). Rozkład wieku prezentuje tabela 1.

Tabela 1. *Wiek respondentów, N=1000*

Wiek respondentów	%
15 lat	19
16 lat	20
17 lat	26
18 lat	35

Zdecydowana większość respondentów to uczniowie liceów (45%). Pozostali uczyli się w technicach (23%), gimnazjum (22%) oraz zasadniczej szkole zawodowej (5%) lub nie uczęszczali do szkoły — taką deklarację złożyło 2% badanych.

WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków. Raport z badań

Tabela 2. Szkoły, do których uczęszczali respondenci, N=1000

Rodzaj szkoły	%
gimnazjum	22
zasadniczej zawodowej	5
technikum	23
liceum	47
Inna szkoła	2
nie chodzę do żadnej szkoły	2

Jak pokazuje tabela 3. najliczniej reprezentowani byli mieszkańcy wsi i małych miast.

Tabela 3. Miejsce zamieszkania respondentów, N=1000

Miejscowość	%
wieś	36
miasto do 50 tys. mieszkańców	27
miasto 50–100 tys. mieszkańców	10
miasto 100–200 tys. mieszkańców	6
miasto 200–500 tys. mieszkańców	8
miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	13

2. Formy wiktymizacji — doświadczenia własne badanych

Jak ilustruje to wykres 1, najczęściej doświadczaną formą wiktymizacji była przemoc psychiczna ze strony osób dorosłych — połowa młodych ludzi w ciągu ostatniego roku doznała przemocy werbalnej, poniżania ze strony rodziców lub opiekunów. Co piąty respondent (21%) padł w tym okresie ofiarą przemocy fizycznej z ich strony.

Blisko 1/3 badanych doświadczyła umyślnego zniszczenia ich własności (27%) lub kradzieży rzeczy, która do nich należała (21%).

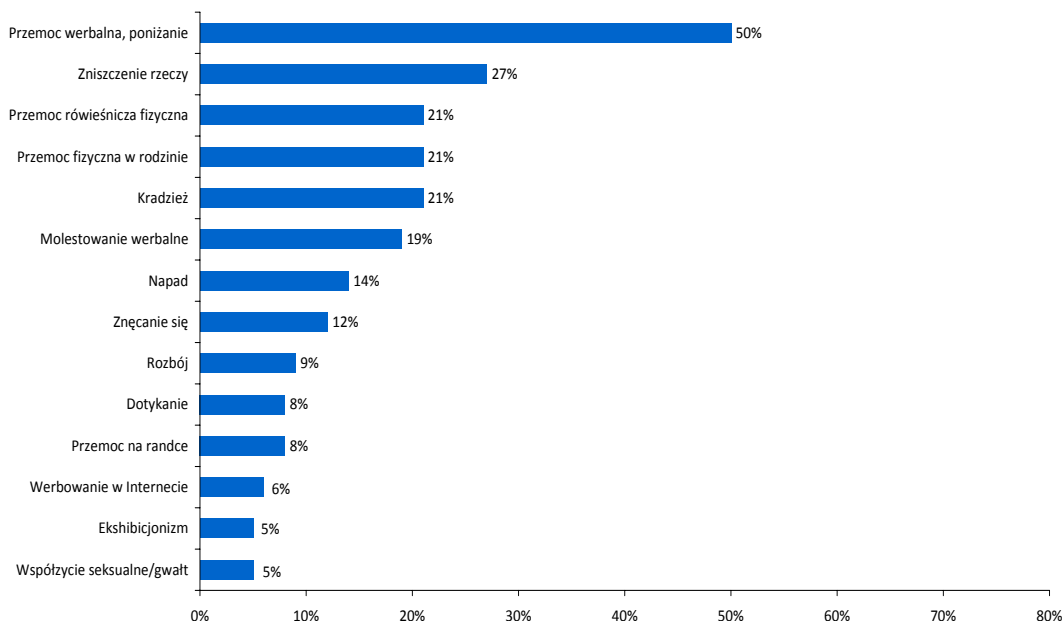
Co piąty młody człowiek w ciągu roku poprzedzającego badanie padł ofiarą fizycznej przemocy ze strony rówieśników (21%), a 12% doświadczyło z ich strony różnych form znęcania.

Relatywnie najniższe — choć znaczące i niepokojące — wskazania odnosiły się do różnych form wykorzystywania seksualnego — dotykania i obnażania intymnych części ciała, werbowania do celów seksualnych w Internecie, w końcu wymuszonego współżycia seksualnego. Należy pamiętać, iż te deklaracje badanych dotyczyły jedynie zdarzeń, które miały miejsce w ciągu jednego roku poprzedzającego badanie.

WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków. Raport z badań

Wykres 1. *Formy wiktyimizacji doświadczane przez respondentów w ciągu ostatniego roku, N=1000*

2.1. Przestępstwa konwencjonalne

Porównanie frekwencji różnych doświadczeń wiktyimizacji pokazało, iż wśród tych występujących najczęściej znajdują się kradzieże i akty wandalizmu – niszczenie własności wychowanków.

Spośród 27% badanych, którym umyślnie zniszczono w ciągu ostatniego roku ich własność, połowie (12%) zdarzyło się to kilka lub wiele razy.

21% z nich doświadczyło w ostatnim roku kradzieży, a blisko co jedenastemu (9%) odebrano ich własność siłą lub grożąc użyciem siły, połowa z nich padła ofiarą takiego rozboju kilkakrotnie.

14% badanych napadnięto z użyciem niebezpiecznego narzędzia, 7% więcej niż jeden raz.

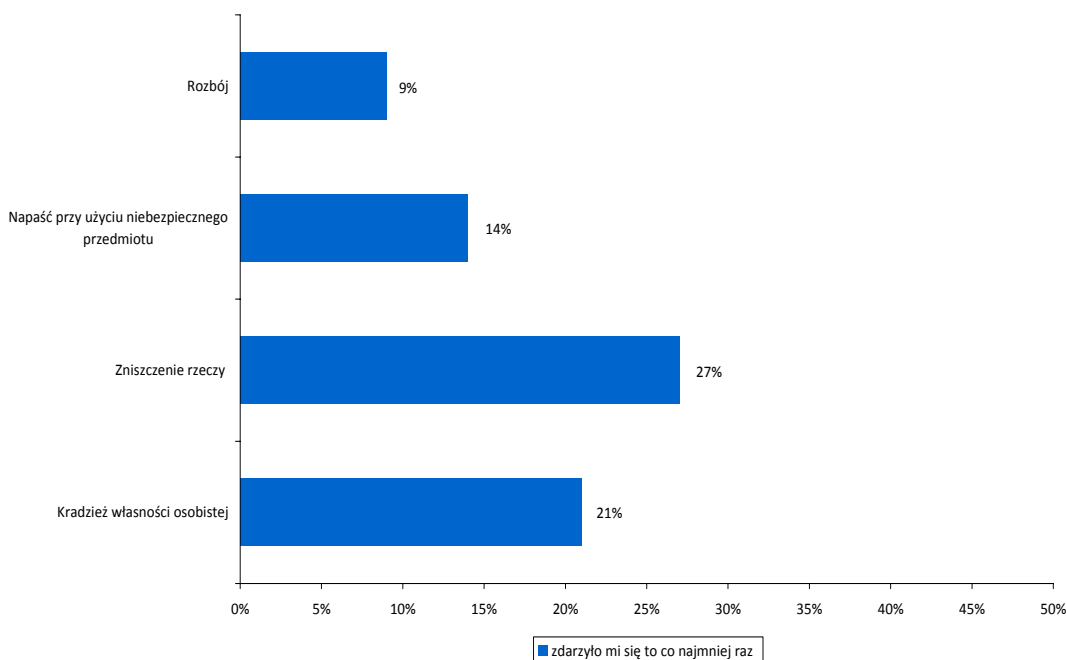
WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków. Raport z badań

Tabela 4. *Przestępstwa konwencjonalne – doświadczenia badanych w ciągu ostatniego roku, %, N=1000*

Forma wiktyimizacji	Nie zdarzyło mi się	Zdarzyło mi się		
		jeden raz	kilka razy	wiele razy
Kradzież	79	15	5	1
Rozbój	91	5	3	1
Zniszczenie rzeczy	72	15	10	2
Napad	86	7	5	2

Wykres 2. *Przestępstwa konwencjonalne doświadczane przez respondentów w ciągu ostatniego roku, N=1000*

Sprawcami agresywnych zachowań wobec badanych najczęściej były osoby im znane, a w przypadku celowego zniszczenia własności badanego i ataku z użyciem niebezpiecznego narzędzia aż jedna czwarta wskazała na spokrewnionych sprawców (tabela 5).

Osoby nieznanne najczęściej były sprawcami odebrania siłą własności badanego (rozbój – 31%) oraz napadu z niebezpiecznym narzędziem (32%).

Jak pokazuje Tabela 6. raportowane przez badanych zdarzenia najczęściej miały kontekst przemocy rówieśniczej. Znacząco starsi od badanych byli najczęściej sprawcy napadów (21%) i rozboju (12%).

WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków. Raport z badań

Tabela 5. *Przestępstwa konwencjonalne – relacja ze sprawcą, %*

Osoby	Robój N=89	Zniszczenie rzeczy N=269	Napad z niebezpiecznym narzędziem N=141
Niezajome	31	11	32
Znajome	42	67	42
Z mojej rodziny	14	24	25
Nie jestem w stanie tego określić/ trudno powiedzieć	16	9	4
Odmawiam odpowiedzi	3	2	5

Tabela 6. *Przestępstwa konwencjonalne – wiek sprawcy, %*

Osoby	Robój N=89	Zniszczenie rzeczy N=269	Napad z niebezpiecznym narzędziem N=141
Młodsze od Ciebie	4	21	15
Mniej więcej w Twoim wieku	58	63	42
Starsze nie więcej niż o 10 lat	33	15	26
Starsze o 10 lat lub więcej	12	8	21
Nie jestem w stanie tego określić/ trudno powiedzieć	5	7	4
Odmawiam odpowiedzi	2	2	6

2.2. Przemoc ze strony osób dorosłych

Połowa badanych deklaruje, że w ciągu ostatniego roku osoby dorosłe krzyczyły na nie, wyzywały i poniżały. 21% młodych ludzi co najmniej raz została uderzona przez dorosłego. Sprawcami przemocy fizycznej i psychicznej wobec badanych najczęściej byli członkowie rodziny. Znacząco często byli to również nauczyciele – co piąty młody człowiek był poniżająco traktowany w szkole, co dziesiąty doświadczył ze strony pracowników szkoły przemocy fizycznej.

Co dziesiąty badany (9%) co najmniej raz w ciągu ostatniego roku był świadkiem przemocy fizycznej pomiędzy dorosłymi członkami swojej rodziny.

Tabela 7. *Przemoc ze strony dorosłych (rodziców, opiekunów, nauczycieli) – doświadczenia badanych w ciągu ostatniego roku, %, N=1000*

Forma wiktyimizacji	Nie zdarzyło mi się	Zdarzyło mi się		
		jeden raz	kilka razy	wiele razy
Przemoc fizyczna	79	10	7	4
Przemoc psychiczna: poniżanie, wyzwiska	48	13	24	13
Bycie świadkiem przemocy fizycznej pomiędzy rodzicami lub członkami rodziny	90	3	4	2

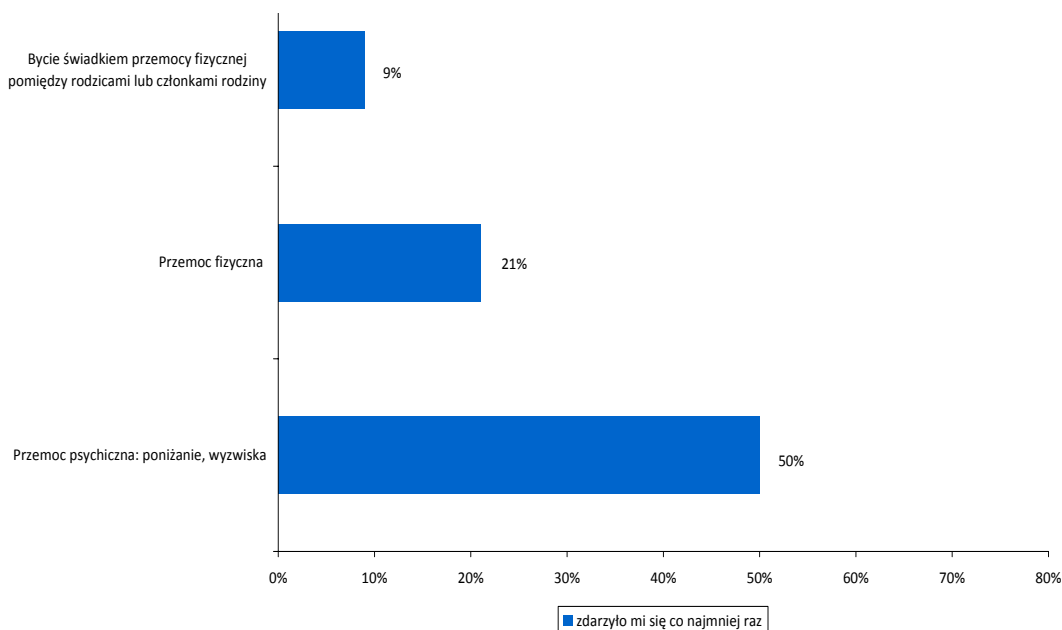
Tabela 8. *Przemoc ze strony dorosłych – relacja ze sprawcą, %*

Osoby	Przemoc fizyczna N=219	Przemoc psychiczna N=539
Członkowie rodziny	64	68
Nauczyciele	10	21
Inne osoby	14	17
Nie jestem w stanie tego określić/trudno powiedzieć	7	9
Odmawiam odpowiedzi	12	9

WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków. Raport z badań

Wykres 4. Przemoc ze strony dorosłych – doświadczenia respondentów w ciągu ostatniego roku, N=1000

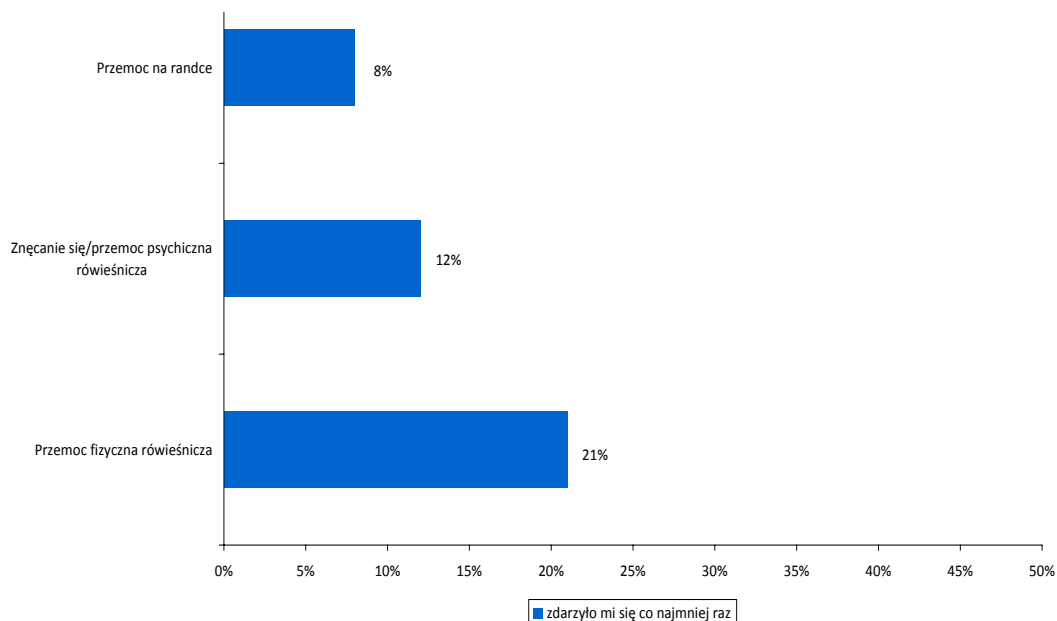
2.3. Przemoc rówieśnicza

W kategorii „Przemoc rówieśnicza” znalazły się jakościowo różne formy wiktyimizacji. Wspólnym kryterium był wiek sprawców. I tak w kategorii tej znalazła się fizyczna i psychiczna przemoc (znęcanie) ze strony znajomych lub nieznanym rówieśników oraz przemoc na randce – sprawcą najczęściej jest tu znajomy rówieśnik, działający w ramach szczególnej relacji z ofiarą.

Tabela 9. Przemoc rówieśnicza – doświadczenia badanych w ciągu ostatniego roku, %, N=1000

Forma wiktyimizacji	Nie zdarzyło mi się	Zdarzyło mi się		
		Jeden raz	Kilka razy	Wiele razy
Przemoc fizyczna rówieśnicza	79	11	8	2
Przemoc na randce	91	5	2	1
Znęcanie się/przemoc psychiczna rówieśnicza	88	5	5	2

Wykres 5. *Przemoc rówieśnicza – doświadczenia respondentów w ciągu ostatniego roku, N=1000*

Według deklaracji badanych najczęstszym doświadczeniem z tej kategorii jest przemoc fizyczna – doznało jej co najmniej raz w czasie ostatniego roku 21% badanych, 10% kilka- lub wielokrotnie. Wyniki pytania o sprawców tej przemocy pokazują, że najczęściej są to szkolni koledzy (63% wskazań). 23% badanych doświadczało przemocy fizycznej ze strony nieznajomych, 13% ze strony rodzeństwa. Pozostali deklarowali, że sprawcami byli znajomi spoza szkoły.

Tabela 10. *Sprawcy przemocy rówieśniczej, %*

Osoby	Przemoc fizyczna N=193	Znęcanie N=118
Ktoś nieznajomy	23%	8
Kolega/koleżanka ze szkoły	63%	73
Brat lub siostra	13%	11
Ktoś inny	10%	7
Nie jestem w stanie tego określić/trudno powiedzieć	5%	7
Odmawiam odpowiedzi	6%	4

WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków. Raport z badań

Znacząco mniej niż w przypadku pytania o przemoc fizyczną, bo 12% respondentów deklaruje, że doświadczyli w ostatnim roku przemocy psychicznej ze strony rówieśników, z czego ponad połowa wielokrotnie. Ponieważ samo pojęcie „przemocy psychicznej” jest bardzo pojemne i nieostre zdecydowaliśmy się na zawężenie go do „znęcania się”, to zaś opisane zostało jako „zmuszanie do wykonywania poleceń, częste popychanie, szarpanie za włosy lub ubranie”. Jak widać traktowanie takie jest syndromem krzywdzących zachowań rówieśników, ma również elementy przemocy fizycznej.

Złego traktowania doświadczali badani głównie ze strony kolegów ze szkoły (73%).

Przemocy ze strony partnera na randce doświadczyło 8% badanych, 3% więcej niż raz.

2.4. Wykorzystywanie seksualne

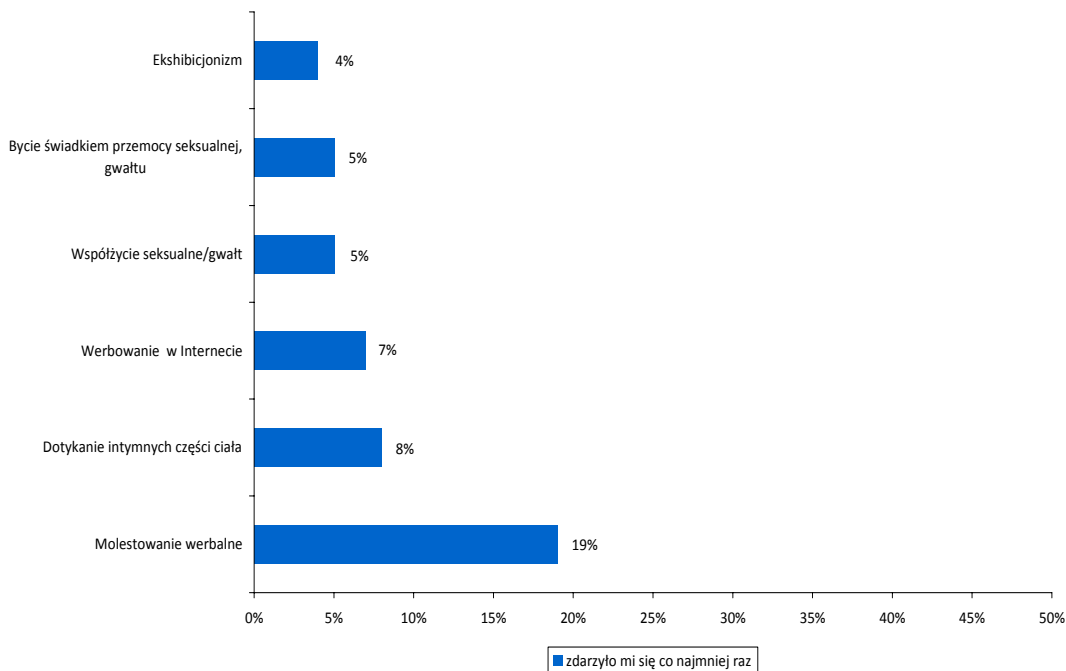
Kategoria doświadczeń określanych tu jako „wykorzystywanie seksualne” analizowana była w dwóch aspektach – jako doświadczenia badanych w ciągu ostatniego roku oraz zdarzenia, jakie miały miejsce w dzieciństwie, zanim skończyli 15. rok życia.

2.4.1. Doświadczenia wykorzystywania seksualnego w ciągu ostatniego roku

Tabela 11. Wykorzystywanie seksualne – doświadczenia własne respondentów w ciągu ostatniego roku, %, N=1000

Forma wiktyimizacji	Nie zdarzyło mi się	Zdarzyło mi się		
		jeden raz	kilka razy	wiele razy
Molestowanie werbalne	81	9	7	3
Dotykanie intymnych części ciała	92	5	2	1
Ekshibicjonizm	94	3	1	1
Werbowanie w Internecie	92	4	2	1
Współżycie seksualne/gwałt	94	3	2	1
Bycie świadkiem przemocy seksualnej, gwałtu	94	4	1	0

Wykres 6. Wykorzystywanie seksualne – doświadczenia respondentów w ciągu ostatniego roku, N=1000

Najczęstszą formą wykorzystywania seksualnego doświadczonego przez badanych w ostatnim roku było **molestowanie werbalne**, definiowane jako zranienie uczuć mówieniem lub pisaniem rzeczy związanych z seksem, dotyczących respondenta/ki (jego/jej zachowań, ciała). Propozycje o charakterze seksualnym czy też wulgarne komentowanie wyglądu usłyszało w tym czasie 19% badanych, 10% wielokrotnie. Znacząco częściej doświadczały molestowania werbalnego dziewczęta. Raniące uwagi badani najczęściej słyszeli od znajomych lub członków rodziny. Na ogół byli to rówieśnicy respondentów, chociaż 43% wskazało na osoby od nich starsze (12% o 10 lat lub więcej).

WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków. Raport z badań

Tabela 12. Wykorzystywanie seksualne w ciągu ostatniego roku – relacje ze sprawcą, %

Osoby	Ekshibicjonizm N=64	Dotykane N=92	Molestowanie werbalne N=105	Gwałt N=62
Nieznajome	30	8	10	15
Znajome	41	66	52	57
Z mojej rodziny	9	6	43	3
Nie jestem w stanie tego określić/ trudno powiedzieć	0	7	19	7
Odmawiam odpowiedzi	20	14	4	20

Tabela 13. Wykorzystywanie seksualne w ciągu ostatniego roku – wiek sprawcy, %

Osoby	Ekshibicjonizm N=64	Dotykane N=92	Molestowanie werbalne N=105	Gwałt N=62
Młodsze od Ciebie	14	6	8	12
Mniej więcej w Twoim wieku	27	43	53	38
Starsze nie więcej niż o 10 lat	34	39	31	31
Starsze o 10 lat lub więcej	16	11	12	8
Nie jestem w stanie tego określić/ trudno powiedzieć	0	0	6	0
Odmawiam odpowiedzi	17	8	5	16

W ciągu roku poprzedzającego badanie 8% respondentów było, wbrew ich woli, dotykanych w intymne części ciała i/lub zmuszanych do takiego dotykania kogoś. Do seksualnego dotyku zmuszani byli najczęściej przez znane im osoby (66%), zdarzało się jednak, że byli to nieznajomi (8%) lub członkowie rodziny (6%). Połowa sprawców tej formy wykorzystywania to osoby starsze od respondenta.

5% badanych było zmuszanych do oglądania czyichś intymnych części ciała. W przypadku zachowań ekshibicjonistycznych częściej niż w innych diagnozowanych sytuacjach sprawcami byli nieznajomi (30%), starsi od badanych (50%).

5% badanych w ciągu ostatniego roku ktoś zmuszał do uprawiania seksu, czyli do stosunku seksualnego w jakiegokolwiek postaci. 5% było świadkami gwałtu innej osoby, znacząco częściej byli to chłopcy.

Sprawcami wymuszonego współżycia seksualnego najczęściej byli znajomi (57%), również respondenci (38%). 15% osób, które doświadczyły wymuszonego współżycia seksual-

nego deklarowało, że zostali zgwałceni przez osobę, której nie znali. Warto zaznaczyć, iż 20% osób mających takie doświadczenie odmówiło wskazania sprawcy.

W 8% przypadków sprawca był ponad 10 lat starszy od osoby, na której wymusił uprawianie seksu.

7% badanych w ciągu ostatniego roku zawarło w Internecie znajomość, w wyniku której próbowano wykorzystać ich do celów seksualnych.

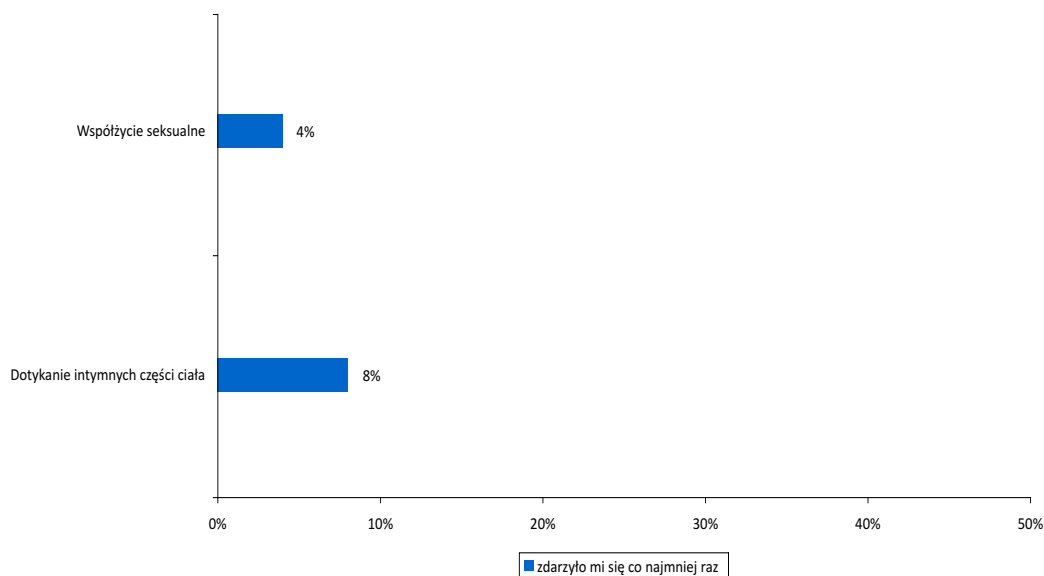
2.4.2. Doświadczenia wykorzystywania seksualnego do 15. roku życia

Innym aspektem wykorzystywania seksualnego młodych ludzi niż doświadczenia ostatniego roku są kontakty o charakterze seksualnym, w których uczestniczyli oni przed ukończeniem 15. roku życia. Badani pytani byli o doświadczenia dotykania intymnych części ciała i współżycie seksualne z osobami dorosłymi – zachowania takie są wobec dzieci poniżej 15. roku życia penalizowane przez polskie prawo karne.

Tabela 13. *Wykorzystywanie seksualne – doświadczenia własne respondentów do 15. roku życia, %, N=1000*

Doświadczenia do 15. roku życia	Nie zdarzyło mi się	Zdarzyło mi się		
		jeden raz	kilka razy	wiele razy
Dotykanie intymnych części ciała	92	5	2	1
Współżycie seksualne	96	2	1	1

Wykres 7. Wykorzystywanie seksualne – doświadczenia respondentów do 15. roku życia, %, N=1000

8% badanych to ofiary **złego dotyku** w dzieciństwie. Znacząco częściej doświadczenia takie miały dziewczynki (10%) niż chłopcy.

Sprawcami takich doświadczeń były przede wszystkim osoby znajome (35%) i członkowie rodziny (27%). 12% badanych doświadczyło złego dotyku w dzieciństwie ze strony nieznajomych. Co trzeci badany, który znalazł się takiej sytuacji, doświadczył dotykania intymnych części ciała w celach seksualnych przed ukończeniem 7 lat.

4% badanych deklarowało, że przed ukończeniem 15 lat współżyli seksualnie z osobą dorosłą. Najczęściej były to osoby im znane (50% wszystkich, którzy mieli takie doświadczenie), zdarzało się, że członkowie rodziny (13%). Do współżycia dochodziło głównie, gdy badani byli w wieku 13–15 lat (52%), ale aż 23% deklarowało, iż było to wcześniej.

WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków. Raport z badań

Tabela 15. Wykorzystywanie seksualne do 15. roku życia – relacja ze sprawcą, %

Osoby	Dotykanie N=87	Współzycie seksualne N=42
Nieznajome	12	11
Znajome	35	50
Z mojej rodziny	27	13
Nie jestem w stanie tego określić / trudno powiedzieć	9	4
Odmawiam odpowiedzi	20	28

Tabela 16. Wykorzystywanie seksualne do 15. roku życia – wiek sprawcy, %

Osoby	Dotykanie N=87	Współzycie seksualne N=42
Mniej niż 7 lat	32	4
7–13 lat	24	19
Więcej niż 13, a mniej niż 15 lat	32	52
Nie jestem w stanie tego określić / trudno powiedzieć	10	10
Odmawiam odpowiedzi	11	23

Pewną miarą nasilenia wiktyimizacji może być liczba form doświadczeń wiktyimizacyjnych w określonym okresie czasu. W grupie badanych wychowanków jedynie 19% nie doznało w ciągu ostatniego roku żadnej sytuacji spośród 14 rodzajów wiktyimizacji, o które byli pytani. Blisko połowa (49%) badanych doświadczyła od 1 do 3 rodzajów wiktyimizacji, a 32% 4 i więcej (tabela 17).

Tabela 17. Liczba form wiktyimizacji w ciągu ostatniego roku, N=1000

Doświadczenia przemocy	%
osoby, które doświadczyły 1–3 form przemocy	49
osoby, które doświadczyły 4 lub więcej form przemocy	32
osoby, które nie doświadczyły przemocy	19

5. Możliwości uzyskania przez wychowanków pomocy w sytuacjach przemocy i wykorzystywania

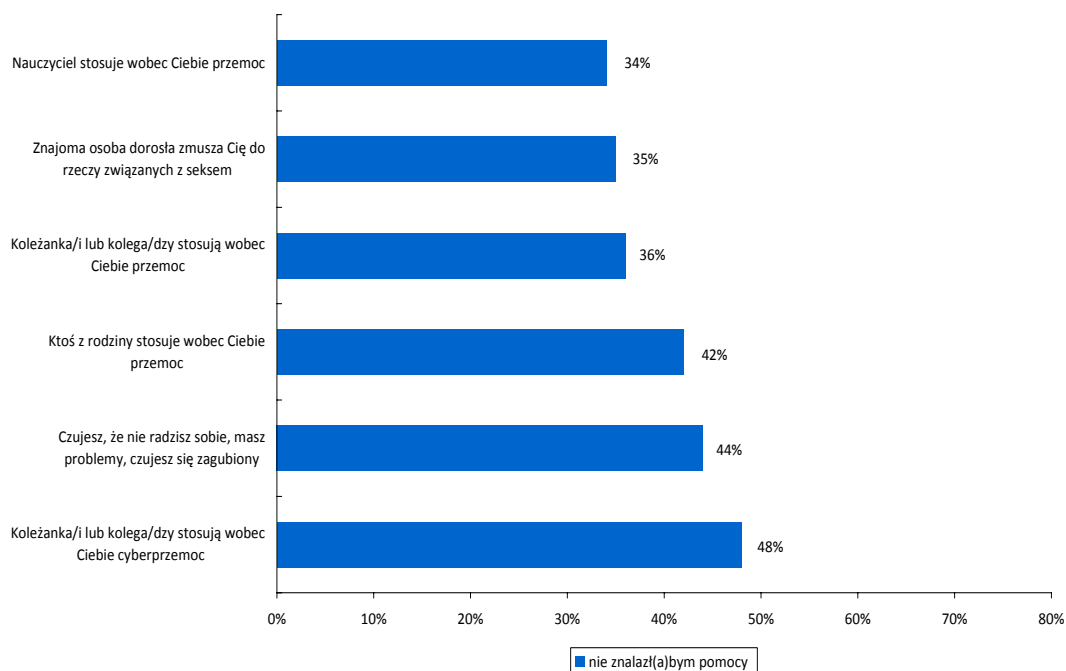
Wychowankowie proszeni byli o ocenę możliwości uzyskania pomocy i wsparcia w wybranych sytuacjach opisanych w kwestionariuszu. Odpowiadając na to pytanie niektórzy z nich mogli odwołać się do swoich doświadczeń. W przypadkach tych, którzy takich doświadczeń nie mieli ocena odnosiła się zapewne do przewidywanych, potencjalnych zasobów pomocy oraz do doświadczeń rówieśników, związanych ze wsparciem, jakie uzyskali w trudnych dla nich sytuacjach. Ze względu na hipotetyczny charakter prezentowanych sytuacji, zrozumiały jest wysoki odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć” w tym bloku pytań.

Uczestnicy badania zaznaczali swoje opinie na temat możliwości uzyskania pomocy w różnych sytuacjach na skali od 1 (zdecydowanie tak) do 4 (zdecydowanie nie). Wartości średnich obliczono na podstawie odpowiedzi ważnych, czyli z pominięciem osób zaznaczających odpowiedź „trudno powiedzieć”. Im wyższa więc wartość średniej, tym bardziej pesymistyczna ocena możliwości uzyskania pomocy w każdym prezentowanym przypadku.

Tabela 18. Możliwości uzyskania pomocy w trudnych sytuacjach w ocenie wychowanków, %, N=1000

Osoby	Koleżanka i/lub kolega/dzy ze szkoły stosują wobec Ciebie przemoc.	Koleżanka i/lub kolega/dzy stosują wobec Ciebie przemoc w Internecie.	Wychowawca lub nauczyciel stosuje wobec Ciebie przemoc.	Ktoś z rodziny stosuje wobec Ciebie przemoc.	Znajoma dorosła osoba zmusza Cię do rzeczy związanych z seksem.	Czujesz, że nie radzisz sobie, masz problemy, czujesz się zagubiony, osamotniony.
Na pewno znalazł(a)bym pomoc	37	27	45	28	40	25
Raczej znalazł(a)bym pomoc	20	18	16	20	16	24
Raczej nie znalazł(a)bym pomocy	11	17	7	15	7	20
Na pewno nie znalazł(a)bym pomocy	25	29	27	27	28	23
Trudno powiedzieć	6	10	5	10	9	9
średnia	2,26	2,54	2,18	2,45	2,26	2,45

Wykres 8. Opinie respondentów na temat możliwości uzyskania pomocy w trudnych sytuacjach, N=1000

Blisko połowa (48%) respondentów sądzi, że nie znaleźliby pomocy, gdyby padli ofiarą **cyberprzemocy** ze strony swoich rówieśników. Co trzeci (36%) z nich sądzi, że nie mógłby liczyć na pomoc w sytuacji **przemocy** rówieśniczej w szkole.

42% młodych ludzi nie ma nadziei, że ktoś pomógłby im, gdyby doświadczali **przemocy w rodzinie**, a 34% uznaje, że nikt by im nie pomógł, gdyby **nauczyciel** stosował wobec nich przemoc. Obawa, że zostanie się osamotnionym w sytuacji, gdy najbliższe osoby, powołane do opieki i wsparcia staną się agresorami i sprawcami krzywdy wydaje się zrozumiała i zasadna.

44% młodych ludzi czuje, że zostaliby sami w sytuacji **problemów emocjonalnych** – bezradności, osamotnienia.

Ponad jedna trzecia badanych myśli, że nie znaleźliby pomocy w sytuacji **wymuszania na nich kontaktów seksualnych** przez znajoma osobę dorosłą.

Pesymizm wobec możliwości znalezienia pomocy w trudnych sytuacjach życiowych częściej wyrażają chłopcy niż dziewczęta. Najczęściej znalezienie pomocy jako trudne lub niemożliwe uznają uczniowie techników, najrzadziej ci, którzy nie chodzą do żadnej szkoły.

Jak pokazują dane z tabeli 19, przekonanie o niedostępności pomocy wiąże się z doświadczeniami wiktyimizacji. Największymi pesymistami są ci badani, którzy mieli 4 lub więcej form negatywnych doświadczeń.

WIKTYMIZACJA DZIECI I MŁODZIEŻY

Doświadczenia młodych Polaków. Raport z badań

Tabela 19. Ocena możliwości uzyskania pomocy, a liczba form krzywdzenia, średnie

Sytuacje	osoby, które nie doświadczyły przemocy	osoby, które doświadczyły 1–3 form przemocy	osoby, które doświadczyły 4 lub więcej form przemocy
Koleżanka i/lub kolega/dzy ze szkoły stosują wobec Ciebie przemoc	2,16	2,20	2,43
Koleżanka i/lub kolega/dzy ze szkoły stosują wobec Ciebie przemoc w Internecie	2,45	2,48	2,69
Wychowawca lub nauczyciel stosuje wobec Ciebie przemoc	2,15	2,10	2,31
Ktoś z rodziny stosuje wobec Ciebie przemoc	2,33	2,43	2,58
Znajoma dorosła osoba zmusza Cię do rzeczy związanych z seksem	2,10	2,21	2,44
Czujesz, że nie radzisz sobie, masz problemy, czujesz się zagubiona/y, osamotniona/y	2,33	2,39	2,61

Podsumowanie

1. Połowa badanych deklaruje, że w ciągu ostatniego roku doświadczyli **przemocy psychicznej** (wyzwisk, poniżenia) **ze strony osób dorosłych**. 21% młodych ludzi co najmniej raz została **uderzona** przez dorosłego. Sprawcami przemocy fizycznej i psychicznej wobec badanych najczęściej byli członkowie rodziny. Znacząco często byli to również nauczyciele – co piąty młody człowiek był poniżająco traktowany w szkole, co dziesiąty doświadczył ze strony personelu szkoły przemocy fizycznej.
2. Młodzi ludzie doświadczały również **naruszenia prawa własności**, często przy użyciu przemocy – 27% z nich umyślnie zniszczono w ciągu ostatniego roku ich własność, 21% doświadczyło kradzieży, a 9% z nich odebrano ich własność siłą lub grożąc użyciem siły. 14% badanych napadnięto z użyciem niebezpiecznego narzędzia.
3. **Przemocy fizycznej ze strony rówieśników** doznało co najmniej raz w czasie ostatniego roku 21% badanych, 10% kilka- lub wielokrotnie. Sprawcami najczęściej byli szkolni koledzy (63%). Psychicznego **znęcania się** doświadczało w tym czasie 12% młodych ludzi, również głównie ze strony kolegów ze szkoły (73%).
4. Propozycje o charakterze seksualnym czy też wulgarne komentowanie wyglądu usłyszało w czasie roku poprzedzającego badanie 19% respondentów, 10% wielokrotnie. Znacząco częściej doświadczały **molestowania werbalnego** dziewczęta. Raniące uwagi badani najczęściej słyszeli od znajomych lub członków rodziny.

5. W ciągu roku poprzedzającego badanie 8% respondentów było, wbrew ich woli, **dotykanych w intymne części ciała**. Do seksualnego dotyku zmuszani byli najczęściej przez znane im osoby (66% przypadków złego dotyku), zdarzało się jednak, że byli to nieznajomi (8%) lub członkowie rodziny (6%).
6. 5% badanych było zmuszanych do oglądania czyichś intymnych części ciała. W przypadku **zachowań ekshibicjonistycznych** częściej niż w innych diagnozowanych sytuacjach sprawcami byli nieznajomi (30%), starsi od badanych (50%).
7. 5% badanych w ciągu ostatniego roku ktoś zmuszał do uprawiania seksu, czyli do stosunku seksualnego w jakiegokolwiek postaci. Również 5% było świadkami **gwałtu** innej osoby, znacząco częściej byli to chłopcy. Sprawcami wymuszonego współżycia seksualnego najczęściej byli znajomi (57% przypadków gwałtu) i rówieśnicy (38%).
8. 7% badanych w ciągu ostatniego roku zawarło w **Internecie** znajomość, w wyniku której próbowano wykorzystać ich do celów seksualnych
9. 8% badanych to ofiary **złego dotyku w dzieciństwie, do 15. roku życia**. Znacząco częściej doświadczenia takie miały dziewczynki (10%) niż chłopcy. Sprawcami takich doświadczeń były przede wszystkim osoby znajome (35%) i członkowie rodziny (27%). 12% badanych doświadczyło złego dotyku w dzieciństwie ze strony nieznajomych. Co trzeci badany, który znalazł się takiej sytuacji, doświadczył dotykania intymnych części ciała w celach seksualnych przed ukończeniem 7 lat.
10. 4% badanych deklarowało, że **przed ukończeniem 15 lat współżyli seksualnie z osobą dorosłą**. Najczęściej były to osoby im znane (50% wszystkich, którzy mieli takie doświadczenie), zdarzało się, że członkowie rodziny (13%). Do współżycia dochodziło głównie, gdy badani byli w wieku 13–15 lat (52%), ale aż 23% deklarowało, iż było to wcześniej.
11. Znaczna część badanych pesymistycznie ocenia **możliwość otrzymania pomocy** w przypadkach wiktymizacji i innych trudnych sytuacjach życiowych. Blisko połowa (48%) respondentów sądzi, że nie znaleźliby pomocy, gdyby padli ofiarą cyberprzemocy ze strony swoich rówieśników. Co trzeci (36%) z nich sądzi, że nie mógłby liczyć na pomoc w sytuacji przemocy rówieśniczej w szkole. 42% młodych ludzi nie ma nadziei, że ktoś pomógłby im, gdyby doświadczali przemocy w rodzinie, a 34% uznaje, że nikt by im nie pomógł, gdyby nauczyciel stosował wobec nich przemoc. 44% młodych ludzi czuje, że zostaliby sami w sytuacji problemów emocjonalnych – bezradności, osamotnienia. Ponad jedna trzecia badanych myśli, że nie znaleźliby pomocy w sytuacji wymuszania na nich kontaktów seksualnych przez znajomą osobę dorosłą.